

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-21>

УДК 730:7.012 (043.2)

Стефуришина Ю.Р., Білик А.А.

Херсонський національний технічний університет

ВТОРИННА СИРОВИНА ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ В ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ХУДОЖНИКІВ І ДИЗАЙНЕРІВ

Анотація. У даній статті висвітлюються теоретичні та практичні питання стосовно вторинної сировини та її застосування в сучасному мистецтві. Проаналізовано роботи художників і дизайнерів, присвячених темі забруднення навколишнього середовища. На прикладі інсталяцій українських та зарубіжних митців, продемонстрованих на бієнале, обрана тема показана як актуальна і глобальна. Опрацьовано наукові розвідки авторів, які торкалися даної теми в публікаціях. При описі праць художників використаний описовий метод, при виявленні концепції їх робіт застосований семіотичний метод. Також, задіяний соціокультурний підхід, спираючись на загальні дані. Доведено, що за допомогою сучасного мистецтва ефективно порушуються питання екології.

Ключові слова: сучасне мистецтво, бієнале, ленд-арт, екологія, вторинна сировина.

Stefuryshyna Yuliia, Bilyk Anna

Kherson National Technical University

RECYCLABLE MATERIAL AND ITS REFLECTION IN THE CREATIVITY OF MODERN ARTISTS AND DESIGNERS

Summary. The article deals with theoretical and practical questions concerning secondary raw materials and their application in contemporary art. The main content of the study is an analysis of works by artists and designers dedicated to the definition of solutions to combat environmental pollution with the help of secondary raw materials. On the example of the installations of Ukrainian and foreign artists, shown on the biennale, the theme rises to the world level. The publications of the authors who referred to this topic in articles, books and scientific works were highlighted. In describing the works of artists, a descriptive method was used, while the semiotic method was used to identify the concept of works. The sociocultural approach is based on general data. Organic art is land art, in which natural and artificial materials come into contact. The author focuses on the appearance of the second raw material in the biennale, in the architecture and fashion industry. A well-known garbage recycling plant developed by Friedensreich Hundertwasser is a reflection of the environmental problem in an industrial building. Also described is the project of Gueron Gitz, Director of the «School of Bottles» program, which was held for the construction of schools in Guatemala. Fashion industry has taken part in environmental actions. Designing collections of clothing, designers turned to the topic of secondary raw materials. Secondary raw material is the subject of clothing styling, or as a self-sufficient recycled material for sewing shoes. For Ukraine, this problem is relevant, therefore, the Lviv project «Second Life», in which Ukrainian students demonstrated their creativity, were described, and they developed a variety of sculptures from the second raw material. The project is a significant contribution to Ukrainian culture.

Keywords: contemporary art, biennial, land-art, ecology, secondary raw materials.

Постановка проблеми. Ключовим моментом в екологічному питанні є вирішення задач, пов'язаних з мінімізацією забруднення навколишнього середовища. Продуктивним способом усунення даної проблеми може бути трансформація вторинної сировини в арт-об'єкти, які з легкістю можна експортувати в маси. Сучасне мистецтво, як соціальне явище, глобально впливає на проблеми, пов'язані з екологією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дискусії щодо даної теми знайшли відбиток в наступних працях: Марата Невлютова «Екологічне мистецтво як стратегія трансформації міста», в публікації художнього критика і куратора Т.Дж. Демоса «Мистецтво після природи», Джеффри Кастнера «Природа» та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Тема втор-сировини є актуальною передусім для екологів, однак вирішення глобальних проблем вимагає залучення інших фахівців. У даній статті представлені способи реалізації втор-сировини, як матеріалу в сучасному мистецтві, архітектурі та індустрії моди.

Мета статті. Метою публікації є простежити використання вторинної сировини у мистецтві.

На прикладах творів сучасної культури показати роль митців у вирішенні і піднятті екологічної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Першими засновниками, які почали використовувати сміття в мистецтві були дадаїсти. Вони влаштували приголомшливі виставки своїх робіт. Дадаїсти збирали різні предмети (картон, гудзики, тканину, дерево, кераміку, дроти, мотузки, метал), створюючи з них колажі та асамбляжі. Вони надавали своїм працям протестний характер, виступаючи проти канонів і естетики в мистецтві. В свій час, дадаїсти не закладали в свої твори екологічну проблему. Їх твори отримали друге народження в сучасній культурі й одержали нове прочитання. Наприклад, скульптура Рауля Хаусмана «Механічна голова» (Дух Часу), 1920 р., асамбляжі зі сміття Курта Швітгерса «Картина з вишнею», «Будинок маленького моряка», «Конструкція для шляхетних леді», «Merzbild Rossfett», 1919 р., «The psychiatrist», 1919 р., «Heavy Relief», 1945 р.; колаж із дерева Ханса Арпа «Портрет Трістана Тцара», 1916 р. та інші.

Сьогодні вторинна сировина часто зустрічається в сучасному мистецтві. Це можуть бути

арт-об'єкти для громадського споглядання, або ж інсталяції, розміщені в музейному просторі.

Ленд-арт – об'єкти, виконані з природних матеріалів, безпосередньо торкаються теми мистецтва та екології. Головна особливість ленд-арту – це природні матеріали (земля, листя, каміння, пісок, гілки). Художники об'єднують природні матеріали зі штучними (метал, дзеркала, лампочки тощо). Первинним для ленд-арту є пейзаж місцевості, який служить фоном для ландшафтних скульптур. Ленд-арт вимагає великої території, яка в основному знаходиться далеко від цивілізації. Художники з усього світу створюють дивовижні масштабні роботи в природному середовищі. Наприклад, Джим Деневан, художник з Америки, робить малюнки на піску, льоду і солоних поверхнях. Вражають величезні розміри робіт, і оцінити їх можливо з висоти пташиного польоту. Найвідоміша робота, створена в травні 2009 року – візерунок з кіл, виконаний на просторах пустелі Блек-Рок у Неваді.

Нільс Удо, баварський художник, займається екологічним мистецтвом ще з 60-х рр. ХХ століття. Він цікавиться концептуальною взаємодією з природою, в результаті чого ми можемо спостерігати цікаві ідеї, втілені в житті. Одна з робіт – гігантське гніздо, вагою до 80 тонн. Художник підкреслює монументальність і силу живої природи.

Шотландський скульптор Роб Малхолланд спроектував людські фігури з напівпрозорого акрилового оргскла. Встановивши їх в лісі і в самій річці, біля міста Аллоа, Шотландія. Багато художників впроваджують дзеркала для своїх робіт, щоб досягнути казкових ефектів.

Хороший приклад взаємодії мистецтва, природи і нових технологій простежується в творчості Брюса Мунро, британського художника. Він створив світлову інсталяцію, яка прикрашає поля і сади тисячами лампочок, що свіяться. Штучні «стебла», зроблені з напівпрозорого акрилу, художник розфарбував власноруч. Отримання освітлення досягнуто шляхом підключення «стебел» через оптоволоконний канал до єдиного сто ватного джерела світла. Це дійсно виглядає заворожуюче!

Мільйони людей щорічно милуються творіннями польської майстрині NeSpoon, яка прославилась своїм «Ажурним берегом». Вона прикрасила пляж «Дубовий берег», на узбережжі Балтійського моря, своїми коронними мереживними трафаретними серветками. Її серветки на величезних каменях, товстих дубових гілках, засохлих пнях, підкреслюють крихкість і різноманітність самої природи. Сильне і слабе може гармонійно існувати разом – саме таку думку хотіла донести до оточуючих талановита художниця. Микола Поліський слушно зазначив: «Зараз на Заході ленд-арт за рідкісним винятком виробився в дизайн – суто прикладне утилітарно-функціональне заняття. А ми зосереджені на художніх узагальненнях. Зараз, щоб продовжувати займатися власне ленд-артом, потрібно мати якусь внутрішню мотивацію».

Всесвітній день вторинної переробки (World Recycle Day) – відзначають щорічно 15 листопада. Всесвітній день вторинної переробки фокусує увагу на проблемах малої кількості ресурсів, зниження вартості готової продукції шляхом

використання більш дешевої сировини, а також на боротьбі із забрудненням навколишнього середовища. Екологи відзначили, що сміття можна продуктивно утилізувати, тим самим давши йому друге призначення.

Для створення творів мистецтва, сучасні художники перейняли техніку виконання колажів у перших дадаїстів. Використовуючи пластмасові, поліетиленові, металеві та картонні предмети побуту. Головна мета – досягнення естетики і доцільної передачі інтелектуального посилу для аудиторії. У сучасному суспільстві творам з вторинної сировини надають нового значення – екологічна проблема.

Дана тема порушується і в архітектурі. Пам'яткою сучасної архітектури є сміттєспалювальний завод, побудований в центрі Відня в 1992 р. за проектом австрійського архітектора і художника Фріденсрайха Хундертвассера. «Я хочу, щоб мене звали чарівником рослинності або чимось в цьому роді», – говорив Хундертвассер [1].

Завод спроектований в стилі постмодернізму, який відбиває в собі нову ідею, незвичайний креатив, оригінальні форми. Автор приділяє велику увагу декору – використанню різнобарвної мозаїки. Функціональність заводу – тепла енергія, що виділяється від спалювання сміття, сприяє обігріву 107000 будинків у Відні. Особливу увагу привертає труба, покрита синьою керамічною плиткою з позолоченим куполом-цибулиною. На стінах заводу красується химерна, асиметрична орнаментика, в хаотичному розташуванні об'єктів, нараховуючи безліч кольорових рішень. Фасад будівлі прикрашений рослинністю, з одного боку, окремо побудований балкон зі зростаючими деревами. У такий спосіб архітектор гармонізує архітектуру з живою природою.

Вікна, зазвичай служать маркерами поверховості будівлі, але в даному випадку вони розташовані не по модульній сітці, для того щоб підкреслити атмосферу невимушеності. Форма споруди має як прямі, так і обтічні лінії з впровадженням об'ємних геометричних фігур.

Завдяки своєрідному рішення Хундертвассер зміг перетворити промислово будівлю в оригінальний об'єкт, який, у свою чергу, дає поживу для роздумів. Будівля заводу є пам'яткою Відня і приваблює туристів.

Ще одним прикладом використання сміття в архітектурі стала подія в 2012 році в Гватемалі – після землетрусу постраждала велика кількість шкіл. Герсон Гітц, директор програми «Школа з пляшок» (благодійна організація Hug it forward), допомагає будувати школи по всій Центральній Америці. На будівництво йде від 3 місяців, і така школа може прослужити мінімум 100 років. Людьми було зібрано близько 155 тонн сміття. Для зведення школи використано приблизно 30–38 блоків, в кожному блоці по 145 пляшок наповнених землею, піском та іншим сміттям. В результаті, для школи потрібно 4–5 тисяч пластикових пляшок. Вже побудовано 144 школи.

Масштабними проектами, які присвячуються даній тематиці є праці, представлені на біенале. Біенале можуть відвідати абсолютно всі, і це хороший спосіб розкрити тематику екології та мистецтва для мас.

Одним з українських біенале є започаткована в Івано-Франківську ще в 1995 році. Змагання фотолюбителів стали актуальними після «екологічної» виставки фотографів Молдови і України в 1994 року. В 1996 році конкурс відбувся вдруге, а надалі перейшов у режим біенале. Щоразу виставки приурочені до Всесвітнього дня охорони довкілля. Тема: «Навколишнє середовище, екологія, урбанізація, ландшафт, українські Карпати, фото з висоти пташиного польоту». Фотографія дає можливість сфокусувати погляд на ключовому кадрі, який є головним та акцентним у даній проблематиці.

Доцільно боротися з проблемою сміття трьома способами: сортування, утилізація або ж в аспекті мистецтва. Проблема так само торкнулася і України. В 2018 році у Львові відбувся еко-проект «Друге життя», організований компанією Carlsberg Ukraine. Два тижні молоді студенти-художники зі всієї країни працювали з твердими відходами, створюючи арт-об'єкти, щоб довести, що у сміття теж є друге життя. Студенти представили найрізноманітніші скульптури: прикраси з пластикових пляшок, павук з пластикових труб, рука з поліетилену, лелека з чорного пластику – як символ нафти, яка забруднює водойми.

На 55-й Венеціанській арт-біенале англійські куратори роблять спробу перефокусувати глядацьку увагу. Від стін з П'єро делла Франческа – на артефакти урбаністичного сміття рідної Луанди. Серія фотографій Едсона Шагаса «Знайдене, але не займане». В стилі мінімалізму Шагас поетизує викинуті в п'ятимільйонному мегаполісі речі та сміття.

Тім Ноубл, Сью Вебстер прославилися тим, що робили свої роботи з відходів. Збирали сміття на вулицях Лондона, як справжні прибиральники, і сортували в красиві гори. Але все було б дуже прозаїчно, якби художники цим і обмежилися. Варто тільки вимкнути головне освітлення і направити промінь світла на арт-об'єкти, як вони виявляються не просто купами речей. Від них на стіну проєктуються різні тіні: люди в сидячому положенні, портрет якої-небудь зірки або просто дерево.

My Dog Sighs – так звучить прізвище анонімного і талановитого вуличного художника з Лондона, який використовує міський простір для самовираження. Крім стін будинків і трансформаторних будок для створення своїх картин, він використовує сміття з вулиць. Найчастіше в хід йдуть банки від консервованих овочів і пива, денце якого автор перетворює на людське обличчя або морду тварини чи птаха.

2019 р. в Нижньому Іст-Сайді Манхеттена відкрилася виставка «Ocean Cube» [2]. Глядачам пропонують футуристичне бачення життя під морем в 2119 році. Як пояснює веб-сайт шоу, підводний світ, призначений не тільки для того, щоб занурити відвідувачів у фантастичний, біолюмінесцентний досвід, але і для залучення уваги до проблем збереження океану, перетворюючи коралові рифи в транспортні тунелі, медуз і китів в транспортні портали, а також перлини і бульбашки в будівельні блоки торгових центрів. Виставка розгортається в п'яти окремих залах. Спочатку йде Кораловий тунель, канал, заповнений волокнами, який веде від того, (що

в прес-релізі описується як «забруднена поверхня»), до глибокого моря. Наступний Net Guard, простір, оточений рибальськими мережами, що захищають відвідувачів як від забруднення, так і від потенційно хижих морських істот.

Як повідомляє «Нью-Йорк Таймс» Аманда Свачула, останній зал виставки демонструє найбільш очевидний уклін стійкості і збереження океану. Під назвою «Recycle Bank» простір являє море пластикових пляшок з водою. За словами дизайнера Ренді Фернандо: «Дійсно змушують задуматися про те, де може з'явитися ваше одноразове сміття». На більш позитивній ноті, згідно порталу «Ocean Cube», ця кімната також служить місцем, де ви можете записати свої враження, особливо ті, які пов'язані з поточним станом Землі, і залишити їх позаду.

Модна індустрія також не залишилася осторонь, оскільки пластик і океанічні природні матеріали знайшли своє застосування і в цій сфері. Наприклад, сонячні окуляри з «океанічного сміття» – проєкт барселонської компанії Sea2see. Для створення оправ був використаний пластик, зібраний рибальськими мережами на узбережжі Каталонії. Франкос ван ден Абель (засновник компанії), говорить: «Більше 90% сміття, яке рибалки дістають з моря, може бути перероблено і використано повторно. Moda – друга за рівнем забруднення навколишнього середовища індустрія, вона поступається лише нафтогазовій промисловості». Виробництво окуляр – це затребувана ніша бізнесу, тому використання пластика знижує ризик забруднення океану, оскільки матеріал може розкладатися кілька сотень років.

Історія втор-сировини в моді почалася набагато раніше. Ідею про використання пластикових відходів висловив ще в кінці дев'яностих років Пако Рабан. У 2002-му колекцію з прямолінійною назвою «Recycled» повністю з переробленого пластику показав канадський дует Dsquared2. Троє дизайнерів з Лондона запустили проєкт Everything you buy is rubbish («Все, що ви купуєте – сміття»), в рамках якого самі збирали пластик на англійських узбережжях, переплавляли і шили яскраві кеди з отриманого матеріалу. Протягом довгого часу, екологічна тема залишається популярною і прибутковою в сфері моди.

Одним з перших висловлювань про масове використання переробленого пластику в одязі була колекція прикрас American Apparel, випущена в 2008 році до Дня Землі. Акція дизайнера Барбари де Вріс, в ході якої вона розшила шматочками пластика футболки бренду Loomstate і виставила їх в павільйоні з пластикових пляшок на Art Basel Miami в 2010 році, зіграла важливу роль в інформуванні суспільства про можливість повторного використання пластикового сміття. Весь пластик для прикрас й інсталяції дизайнер самостійно збрала на узбережжях Багамських островів. Футболки згодом продавалися в Barneys в Нью-Йорку.

В 2010 році американський музикант і продюсер Фаррелл Вільямс став співзасновником Bionic Yarn – компанії, що займається розробкою і виробництвом технологічних тканин із застосуванням втор-сировини. У 2014 році він випустив спільно з брендом деніму G-Star Raw колекцію Raw for the Oceans – волокна, з яких зроблені

прости на перший погляд джинсові речі, отримані з переробленого океанічного сміття. Вільямс розповів в одному з інтерв'ю, що колаборація стане важливим кроком на шляху популяризації перероблених матеріалів в одязі: «Співпраця з G-Star – очевидний вибір, адже у кожної людини є джинси». За оцінками Bionic Yarn, на створення колекції пішло близько 10 тонн виловленого з океану пластика.

Одна з найгучніших новин за останній час, що стосується використання океанічного сміття у виробництві одягу, співпраця Adidas з некомерційною організацією Parley for the Oceans. Підсумком колаборації виявилася концепція кросівок, тканину для яких виробляють з виловленого в океані пластика і рибальських сіток браконьєрів. При пошитті таких кросівок не залишається відходів: полотно плетуть за технологією, яку компанія використовує для лінійки Primeknit, що дозволяє відразу задати форму деталі й не вимагає вирізання викрійки. Пізніше разова акція переросла в постійну співпрацю, і зараз в магазинах Adidas можна знайти лінійку Parley, крім кросівок у ній є шльопанці та майки для бігу.

Успіх співпраці привів до закономірного розвитку ідеї боротьби з океанічним сміттям за допомогою моди. На початку червня 2017 року, напередодні Всесвітнього дня океанів, про довгострокову колаборацію з Parley оголосила Стелла Маккартні. Дизайнер відома своєю послідовною боротьбою за екологію і вже співпрацює з декількома природоохоронними організаціями та стартапами у сфері розробки нових матеріалів. Кирило Гутч, засновник Parley, так прокоментував можливість, які відкриває робота з брендом Stella

McCartney: «Думаю, створюючи новий матеріал преміум-класу зі сміття, ми зможемо підвищити обізнаність суспільства про проблему забруднення океанів пластиком».

Чому особлива увага приділяється саме океанічному сміттю? Океани займають більше 70% поверхні Землі, і всупереч поширеній думці, саме вони, а не ліси виробляють більшу частину атмосферного кисню, регулюють клімат в світовому масштабі, а океанічні екосистеми забезпечують людство рибою, морепродуктами і добривами. Пластик, що потрапляє в море, розпадається від сонячного світла з виділенням токсичних речовин, у вигляді гранул і плівок може потрапляти в організми тварин і заважати травленню, а в залишках пакетів і рибальських сіток заплутуються і гинуть риби та морські ссавці. За оцінкою Greenpeace 2007 року, океанічний пластик безпосередньо шкодить як мінімум 267 видів морських мешканців [3].

Висновки і пропозиції. За допомогою сучасного мистецтва ефективно порушуються питання екології. Сміття – це концепт, навколо якого будується ідея. І багато художників з усього світу звертаються до цієї теми, створюючи власні відомі арт-об'єкти. Такі художні жести можуть виступати в ролі соціальної корекції та виховних заходів. А саме, показати вплив мистецтва на всі сфери життя. Екологічна проблема вирішується і в архітектурі, де фахівці гармонізують архітектуру з живою природою. Відбувається контакт штучної й природної середовищ. Осторожно не залишається дизайн, оскільки індустрія моди псує навколишнє середовище, відомі брендові фірми залучаються до акцій по збереженню екології.

Список літератури:

1. LifeGlobe. Весь мир как на ладони. 2010. URL: <https://lifeglobe.net/blogs/details?id=712> (дата звернення: 10.07.2019).
2. By Meilan Solly. June 6, 2019. SMARTNEWS. Keeping you current. URL: <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/new-pop-up-exhibit-nyc-immerses-visitors-deep-sea-experience-180972360> (дата звернення: 11.07.2019).
3. Текст: Варя Баркалова. 2017. BURO. Будущее материалов: как модная индустрия использует переработанный пластик. URL: <https://www.buro247.ru/fashion/fashion-industry/22-nov-2017-the-future-of-recycling-in-fashion.html> (дата звернення: 11.07.2019).

References:

1. LifeGlobe. Ves mir kak na ladoni [The whole world at a glance]. (2010) Available at: <https://lifeglobe.net/blogs/details?id=712> (accessed 10 July 2019).
2. By Meilan Solly (June 6, 2019). SMARTNEWS. Keeping you current. Available at: <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/new-pop-up-exhibit-nyc-immerses-visitors-deep-sea-experience-180972360> (accessed 11 July 2019).
3. Varya Barkalova (2017). BURO. Budushee materialov: kak modnaya industriya ispolzuet pererabotannyi plastic [The future of materials: how the fashion industry uses recycled plastic]. Available at: <https://www.buro247.ru/fashion/fashion-industry/22-nov-2017-the-future-of-recycling-in-fashion.html> (accessed 11 July 2019).